

KNIHY ULOŽENÉ V ODDÍLU PRÁVA V RAJHRADSKÉ KLÁŠTERNÍ KNIHOVNĚ

JINDRA PAVELKOVÁ

Abstrakt: Jako každá klášterní knihovna má i ta rajhradská samostatný oddíl právní literatury, který se navíc co do velikosti řadí na třetí místo za nejrozsáhlejší teologické položky a historii. Ovšem ne vše, co se v tomto oddílu nachází, bychom dnes jednoznačně k právu přiřadili. Setkat se zde totiž můžeme i s obecně kancelářskými příručkami a literaturou z oblasti státovědy, politologie, administrativy či mezinárodních vztahů. Na následujících stranách se však zaměříme zejména na to, jak byl oddíl práva v Rajhradě budován a doplňován, tedy zda byly knihy pořizovány průběžně, dostávaly se do knihovny jako dary nebo jako levné nákupy doby josefinských sekularizací.

Klíčová slova: Právní literatura, Rajhrad, klášterní knihovna, akvizice, dary, mecenášství.

Právní literatura uchovávaná dnes v rajhradské klášterní knihovně čítá něco málo přes 2 000 položek. Vyhrazen je jí regál T, umístěný vedle vstupu na galerii, právní tituly je však možné najít i na několika dalších místech. Nacházejí se dále rovněž v depozitáři,¹ ve spodních částech skříň hlavního sálu,² občas se např. jako přívazky děl jiných oborů zatoulala i na další regály hlavního sálu a přísálí, a zejména ve sbírce rukopisů a prvotisků. Ponechme nyní stranou rukopisnou a prvotiskovou³ sbírku – z té rukopisné nás bude posléze zajímat jen jedna její část – a podívejme se blíže na tištěnou právnickou produkci.

Tištěná právní literatura se do rajhradského fondu dostávala již v 1. polovině 16. století.⁴ Pokud budeme předpokládat, že cca 20 položek vytištěných v této době bylo do Rajhradu pořízeno nedlouho po jejich vydání, pak klášter zakupoval pro svou potřebu zejména

1 Tato část je však dosud nezpracovaná.

2 Zde se jedná o součást původně soukromých knihoven posledních řádových knihovníků, které již nikdy nebyly vřazeny do signaturního systému knihovny.

3 V případě rajhradských prvotisků došlo v poměrně hojné míře k převazbě v době probošta Otmaro Conrada, a je proto velmi těžké určit, které právní tituly se do fondu dostaly již v době svého vytištění a které jsou až mnohem pozdější akvizicí.

4 U tištěné právní produkce po roce 1500 máme v některých případech obdobný problém jako u prvotisků. Tituly, které jsou vázány do pergamenové vazby s dvěma sponami či zelenými tkanicemi a dosti často s modrou ořízkou, byly převázány buď rajhradským knihařem, nebo na objednávku v brněnské knihařské dílně v průběhu 18. století (nejčastěji však po roce 1764) a pokud byla původní provenience umístěna na předešlích, nejsme schopni původní majitele identifikovat. Je tedy možné, že se součástí fondu staly výrazně později, než jaká je jejich doba tisku a nikoliv nákupem, ale jako součást daru (více k vazbám v rajhradské knihovně: PAVELKOVÁ, J. Co se nepodařilo převázat aneb „původní“ vazby v rajhradské klášterní knihovně. In: KRUŠINSKÝ, R. – VINTROVÁ, T. (eds.). *Bibliotheca antiqua 2013*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2013, s. 100–105.

příručky kanonického práva,⁵ doloženy jsou rovněž základní příručky práva římského.⁶ Obdobná praxe v doplňování pokračovala i po zbytek 16. a v 17. století. Základní příručky byly zakoupeny dle aktuální potřeby kláštera, část právní literatury mohly do fondu přinést i dary různých příznivců, i když právo se mezi rajhradskými donacemi objevuje méně než např. historie.

Od konce 17. století probošti kláštera začali usilovat o osamostatnění na mateřském břevnovském klášteře, zásadními kroky v tomto boji bylo zasednutí mezi příslušníky duchovního stavu na zemských sněmech a také právo nosit pontifikálie.⁷ Ve stejné době, tedy zejména za proboštů Celestina Arleta (působil 1666–1683) a Viktorina Reinholda (působil 1686–1690), se do rajhradské knihovny dostávají právní dizertace a další spíše příležitostné spisy z oblasti práva. Doplňují tak i nadále pořizované potřebné právní příručky. Rádi bychom v nich samozřejmě viděli doklady kontaktů rajhradského kláštera s učením tehdejší Moravy, bohužel pro potvrzení těchto předpokladů tolik potřebná věnování v tiscích chybí. Nedá se vyloučit, že část těchto tisků se do Rajhradu dostala jako součást většího daru právní literatury Jana Jáchyma Hackela, zvláště když se jejich největší část nachází v konvolutu s jedním tiskem Hackelem darovaným, opět pro to ovšem nemáme nezvratné důkazy.

Jan Jáchym Hackel byl sekretářem brněnského královského tribunálu a pokladníkem tribunálního soudu a s rajhradským klášteřem udržoval velmi intenzivní vztahy. Vzájemné kontakty vedly Hackela až k odkazu vlastní knihovny benediktinům. Do Rajhradu se tak dostalo sedm právních rukopisů, které Hackel sepsal právě za svého působení při zemských úřadech.⁸ Jedná se zejména o jeho pracovní výpisy a poznámky zemského zřízení,⁹ k nařízením světského a občanského práva.¹⁰ Další právní rukopisy J. J. Hackela je možné najít v rajhradském archivu. Odkaz mohl být snahou odškodnit rajhradský klášter za nepřijemnosti, které benediktini měli s Hackelovým synovcem Emilianem Wagnerem.¹¹ Hackel ovšem klášteru věnoval i svou korespondenci a část pozůstalosti svého otce.¹² Hackelova

5 Např. VENERABILIS, B. *Venerabilis bede presbyteri in septem epistolas canonicas interpretatio et expositio sum perquamdiligentissime visa: recognita atq; erroribus purgata ac nuc primum in luce; prodiens fideli studio impressa*. Venetiis: impssa mandato et expensis heredum optime memorie Viri Dni Octauiani Scoti Cuius Modoetie.sis. Per Bonetu; Locatellum presbyterum Bergomensem. Sexto supra quingentesimum atq; Millesimum Anno virginei partus sextodecimo kalendas Martias, 1506, 28 l., Knihovna Benediktinského opatství Rajhrad (=KBOR), sign. R–Y.III.e.6, přív; LOMBARDSKÝ, P. – GORICHEM, H. de. *Textus Sententiarum Cum conclusionibus magistrí Henrici Gorichem et concordantijs Bible ac Canonum: necnon in principio singularum distinctionum vtilimis sumarijs diligentissime iam primum appositis. Item errores quidam Parisius reuocati: et articuli in quibus Magister communiter non tenetur. Item registrum totius libri*. Basileae: Impensis atq; singulari opa; Nicolai Kessler cuius Basilien. ad Honorem scte. et indiuidue trinitatis ac fidei catholice augmentum et tuitionem q; emendatissime impressus. Anno incarnationis domini Millesimo quingentesimosecundo. xvij. decembris, 1502, KBOR, sign. R–Y. III. e. 10; CARLETUS, A. *Summa angelica de Casibus conscientie: cum multis utilibus et valde necessariis additionibus noviter insertis*. Strasburk: Impensis prouidoru Joannis Rynman de Oringarv. necnon Joannis Knoblauch, cuius inclyte vrbis Argentinens, 1513, [14], CCCXI zach. listů, KBOR, sign. R–K. II. cc. 34.

6 Např. BAUDUIN, F. *IVSTINIANI SACRATISS. PRINCIPIS: INSTITVTIONVM, SEV ELEMENTORVM IVRIS LIBRI QVATVOR, MAGNA DILIGENTIA ET FIDE illustrati iustis Annotationibus PER FRANCISCVM BALDVINVM IVRISCONS. Adiecta sunt breuiora eiusdem PROLEGOMENA de lure Ciuili*. Parisiis: Apud Ioannem Lodoicum Tiletanum, 1546, [20], 763 s, KBOR, sign. R–T.f.37.

7 PAVELKOVÁ, J. Dvě stě let rajhradského opatství. *Jižní Morava* 2013, s. 383–386.

8 Více k těmto rukopisům i k osobě J. J. Hackela připravovaný článek kolegy J. Davida.

9 KBOR, sign. R–R 168.

10 TAMTÉŽ, sign. 170–171.

11 DOKOUPIL, V. *Dějiny moravských klášterních knihoven ve správě Universitní knihovny Brně*. Brno, 1972, s. 50.

12 K rukopisům viz PAVELKOVÁ, J. *Historiografické práce B. Pitra, A. Habricha a G. Lefevra v archivu rajhradského kláštera*. *Folia Historica Bohemica* 29/2, 2014, s. 8.

sbírka tištěné právní literatury obsahuje díla konce 17. a 1. poloviny 18. století, zejména z oblasti civilního práva, zastoupeno je rovněž právo trestní.¹³ S Hackelovou knihovnou se do Rajhradu dostávají zejména publikace Christiana Holzbechera (1659–1722),¹⁴ německého školního prefekta, publikujícího v oblasti církevního práva,¹⁵ a českého významného právníka Jana Jakuba Weingartena (1629–1701).¹⁶ Mezi více méně soudobými Hackelovými svazky se nacházejí i tři položky ze 16. století, které ovšem sám Hackel získal od svého kolegy Wilhelma Alexandra Balause (1711–1752), brněnského měšťana a moravského zemského advokáta.¹⁷ Balaus však udržoval styky i přímo s rajhradským klášteřem a rovněž mu odkázal část pozůstalosti.¹⁸

Rajhradský klášter získával knihy rovněž odkazem brněnských kanovníků, se kterými udržoval hojně vztahy snad právě proto, že vlastnil dům na brněnském Petrově, které mnohdy souvisely s domy těchto kanovníků. Právní literaturu obsahoval odkaz Ferdinanda z Ullersdorfu a Němčího či Josefa Pillera z Pillersdorfu, větší počet právní literatury se do Rajhradu dostal rovněž darem olomouckého a vratslavského kanovníka a světitícího biskupa olomouckého Jana Václava Xavera Freye z Freyenfelsu (1705–1776). Knihovny všech tří jmenovaných obsahovaly samozřejmě zejména knihy z oblasti kanonického a obecně církevního práva.

Obrázek č. 1: Exlibris Wilhelma Alexandra Balause.

13 Např. *Der Römischen Kayser- Auch Zu Hungarn und Böheim &c. &c. Königl. Majestät JOSEPHI Des Ersten, Ertz-Hertzogens zu Oesterreich, &c. &c. Neue Peinliche Hals-Gerichts-Ordnung, Vor das Königreich Böheim, Marggrafthumb Mähren, und Hertzogthumb Schlesien.* Freyburg: Gedruckt zu Freyburg auf Kosten Nartin Parcus, 1711, [6], 120, [28] s., [1] příl., KBOR, sign. R–T. II. cc. 31

14 DNB [on-line], poslední revize 2015-08-29 [cit. 2015-08-29]. Dostupné z: <http://www.dnb.de>

15 Např. HOLZBECHER, Ch. *EPITOME METHODICA UNIVERSI JURIS CANONICI: SEU V. LIBRORUM DECRETALIU GREGORII IX. P. M. Ad quos revocantur LIBRI QUINQUE IN SEXTO BONIFACII VIII. LIBRI QUINQUE CLEMENTINARUM: EXTRAVAGANTES JOANNIS XXII. & COMMUNES: Ac Decretum Gratiani: Cum Adpertinentibus Ex SS. CONCILIO TRIDENTINO, JURE etiam CIVILI, Atque TT. & JC. ANNOTATIONIBUS; Quondam publice Praelecta a P. CHRISTIANO HOLTZBECHER, Soc. M. DCC. XIX.* Pragae: Typis Wolfgangi Wickhart, Archi-Episc. nec non Inclitorum Regni Bohemiae Statuum Typogr., 1719, [24], 485, [7] s., KBOR, sign. R–T. III. d. 4, další svazky na sign. R–T. III. d. 5.–6.

16 Např. WEINGARTEN, J. J. *SYLVA VARIARUM OBSERVATIONUM, & JURIS QVAESTIONUM...* In Nürnberg: in Verlegung Johann Ziegers Buchhandlers, 1683, [8] 404, [36] s., KBOR, sign. R–T. III. bb. 8; TÝŽ. *Richter-Spiegel Oder Vorstellung, mit was Tugend-Qualität-und Eigenschaften ein Richter...* Prag: in Verlegung Heinrich Albrecht Buchhandlern, 1682, [8], 320, [8] s., [1] příl., KBOR, sign. R–T. III. bb. 8

17 Jedná se o tituly: CHANSONNETTE, C. *CLAUDI CANTIVNCVLAE, huius tempestatis Iurisconsulti celeberrimi, in tres priores Institutionum ciuiliu libros...* Lvgdvni: Apvd Pavlvn Mirallietvm, svb insigni divi Pavli, 1550, [90], 893, [4] s., KBOR, sign. R–T. III. d.11.; IMP. CAES. IVSTINIANI INSTITVTIONVM LIBRI IIII. Adnotationibus ac Notis doctiſ. Scriptorum illustrati & adaucti. Quibus adiunximus Appendicis loco LEGES XII. TAB. explicatas. VLPiani tit. XXIX. adnotatos. CIIII libros II. Institut. TITVLOS tractatusq; Iur. Ciu. studio in primis necessarios. Francofurti: impensis Sigismundi Feyrabendij, 1583, [32], 407, [25] s., KBOR, sign. R–T. III. d. 7; VIGELIUS, N. *NICOLAI VIGELII de Dreisa Hessorum Iurisconsulti DIALECTICES IVRIS Ciuiliſ Libri III...* Basiliae: Ex officina Oporiniana, 1573, [16], 611, [45] s., KBOR, sign. R–T. III. d. 10

18 DOKOUPIL, V. *Dějiny...* s. 45–46.

V 18. století se právní oddíl začal razantněji rozšiřovat nákupy soudobé produkce. Zejména probošti Antonín Pirmus a Otmar Conrad nechávali kupovat moderní právní příručky a také knihy z oblasti administrativy,¹⁹ státovědy, politikologie, správy či úřední korespondence,²⁰ které všechny dnes tvoří obsah zmiňovaného regálu T. Mezi pořizovanou literaturou se také objevují vydávané zákony zeměpánů (zejména Josefa II.,²¹ Leopolda II.,²² Františka II.²³).

Právní literatura byla samozřejmě doplňována dále, a to až do zrušení rajhradského kláštera v roce 1950.

Obrázek č. 2: Rukopisný provenienční záznam na knize, jejímž majitelem byl Ferdinand z Ullersdorfu a Němčiho.

- 19 Např. BARTH-BARTHENHEIM, J. L. E. von. *Das Ganze der österreichischen politischen Administration, mit vorzüglicher Rücksicht auf das Erzherzogthum Oesterreich unter der Enns*. Wien: bei J.G. Ritter Mösele's sel. Witwe und Braumüller, Graben 1144, 1838, [3], VI, 1117 s., KBOR, sign. R-T. II. c. 29.
- 20 Např. *Allgemeiner Briefsteller, oder deutliche und gründliche Anweisung zum Briefschreiben für alle vorkommende Fälle und zu andern im gesellschaftlichen und bürgerlichen Leben nöthigen Aufsätzen. Mit vielen Beyspielen erläutert. Zweyte Auflage*. Grätz: gedruckt und verlegt bey Joh. Andr. Kienreich, 1803, X, 310 s., KBOR, sign. R-T. II. c. 26
- 21 Např. KROPÁČEK, J. *Sammlung der sämmtlichen politischen und Justiz-Gesetze, welche unter der Regierung Sr. Majestät, Kaisers Franz des I. in den sämmtlichen k. k. Erblanden erlassen worden sind, in chronologischer Ordnung*. Wien: Bey J. G. Ritter v. Mösele sel. Witwe am Graben, Nr. 1212, 1819, XX, 323, [1] s., KBOR, sign. R-T. I. c. 1, v rajhradské knihovně se nachází takřka kompletní řada těchto zákoníků (KBOR, sign. R-T. I. c. 1.-15) a rovněž další díla téhož autora (KBOR, sign. R-T. I. c. 16.-25.).
- 22 Např. *Sammlung der Gesetze welche unter der glorreichsten Regierung des König Leopold des II. in den sämmtlichen K. Erblanden erschienen sind, in einer chronologischen Ordnung*. Wien: Bey Joh. Georg. Moesle K. privil. Buchhändler, 1790, 444 s., [12] příl., KBOR, sign. R-T. I. dd. 33-37.
- 23 Např. *Sr. k.k. Majestät Franz des zweyten politische Gesetze und Verordnungen für die Oesterreichischen, Böhmischen und Galizischen Erbländer. Auf allerhöchsten Befehl, und unter Aufsicht des Direktorii herausgegeben*. Wien: mit von Kurzbeckischen Schriften, 1793, [14], 300, [13] s., KBOR, sign. R-T. III. dd. 1 (další svazky až do roku 1796 na sign. R-T. III. dd. 2.-4.

BOOKS STORED IN SECTION LAW IN LIBRARY OF RAJHRAD MONASTERY

Summary: Like every monastery library also has a separate section of the Rajhrad legal literature, that was also in size ranks third behind the largest item and theological history. But not everything in this section is, we clearly assigned to the law. We meet here that we can with general office manuals and literature in the field of political science, politics, administration and international relations. On the following pages we will focus particularly on how the partition was right in Rajhrad built and completed, ie. if the books were acquired continuously received into the library as gifts or as cheap shopping period of the Josephine secularisation.

Key words: Legal literature, Rajhrad, library of the monastery, acquisitions, gifts, patronage.

PhDr. Jindra Pavelková (*1980)

Po absolvování studia historie a pomocných věd historických na FF MU nastoupila v roce 2004 do Oddělení rukopisů a starých tisků MZK v Brně na výzkumný záměr Historické fondy MZK v Brně. O rok později odešla do Muzea Brněnska spravovat historickou knihovnu rajhradského benediktinského kláštera. V roce 2010 se vrátila do MZK a od roku 2012 zaštiťuje projekt *NAKI Benediktinský klášter Rajhrad jako kulturní fenomén.*